

« بیری وار ایدی، بیری یوخ ایدی سوزونو ائشیدن زامان اوز - اوزونه دییه سن پائولوفون شرطی یاساسی اساسیندا قولاقلاریمیز ناغیل ائشیتیمک اوچون حاضرلانیر.

سون زامانلار " آذربایجان ناغیللارین خاراکتئرلی " ادلی بیر کیتابی حاضرلار کن چئشیتلی آذربایجان ناغیللارینا موراجعت اندرک بیر چوخ ناغیلین باشلانیشیندا و قورتاریشاندا کی ایفادهلر دیقتمی چکمهیه باشلادی و ایفادهلره راستلادیغیم قدر قئید ائتمگه چالیشدیم. بلیرلی بیر توپلویا اولاشان بو ایفاده لرین یوروملانماسی نین فایدالی اولاجاغینی دوشوندوم.

« بیری وار ایدی، بیری یوخ ایدی » سوزو بیر چوخ راوی لرین ان چوخ قولاندیغی سوز اولورسا دا یالنیز ناغیلی باشلایان ایفاده دئیل بلکه آذربایجان ناغیللارینی باشلایان چئشیتلی ایفادهلر و هابئله آذربایجان ناغیللارینی باشلایان سوزلر کیمی ناغیلی قورتاران چوخ - چوخ ایفادهلر واردیر. اورنک اولاراق بیر چوخ ناغیللارین سونوندا کی یئنه ر ایچهر مطلبینه یئتیشهر « سوزو » بیری وار ایدی بیری یوخ ایدی « ایفاده سی کیمی هامیمیزا تانیس سوزدور.

بنله نجی قیسا یا گاهدان نسبتا " اوزون ناغیلی باشلایان و یا ناغیلی بیتیرن سوزلر ، شعرلر ، ساده جه ناغیلی باشلایان بهانا کیمی یوخ بلکه خوصوصی ایله ناغیلی بیتیرن ایفادهلر وئردیگی نتیجهیه گوره انله ناغیل قدر و گاهدان ناغیل دان آرتیق اونمه صاحب دیرلر. انله همن بو « یئنه ر ایچهر مطلبینه یئتیشهر » ایفادهسی بیر حادثهلی ناغیل سونوندا ناغیل بویو ایسترس ده اولان و ناغیل قاهرمانی میثلی حادثه لری یاشایان دینله بیجیه ان آزی بیر راحاتلیق حیسی وئریر. گاهدان بو ایفادهلرین بیر سیراسی خوصوصی ایله ناغیل سونوندا کی ایفادهلر ناغیل دان آیناجاق نتیجه نی ناغیل دینله بیجی لرینه آشیکار ائدیپ و بو سونوجو قیسا بیر جومله ده ناغیلی ائشیدنلره چاتیریر.

بیر گون وار ایدی بیر گون یوخ ایدی الله ین کرمی چوخ- چوخ ایدی، یئنه ده چوخ اولسون... ناغیلی باشلایان بو ایفاده تانری نین رحمان الرحیم لیگین گؤستریمک ایله برابر تانری رحمتینین داوامینی دیله برک ناغیلا باشلاییر و « اودور کی دییرلر بیر آجیباندا اوزونو ساخلا بیر گنجیه نده » ایفاده سی ناغیل قورتاریشیندا ناغیل دان آینمیش نتیجه اساسیندا اینسان و اینسانلیغا آفت اولان بو بویوک تهلوکه نی خاطرلر تارکن اوزاق قالمانی تؤولویه اندیر.

باشقا بیر میثال:

بیر نعلبکی بیر نابات، یوخون گلیر باشین قوی یات محمد جمالینا بیر صلوات... عباره سی میزبان دان چای ایسته مک و یوخوسو گلن حاضیره یاتیب راحات اولماغی اوزل بیر نیت کیمی و سونرا صلوات چئویرمکله دینله بیجی لری ناغیلی ائشتمگه حاضیرلماغی هامی ناغیل اونونده گلن ایفادهلر کیمی عمومی بیر نیت اولاراق ناغیلی ائشیدنلره چاتیریر.

آذربایجان ناغیللاری قدر ده اولماسا بیر چوخ ناغیللاری باشلایان و ناغیل سونو ناغیلی بیتیرن چئشیتلی ایفادهلر واردیر و اونلاری توپلاماق اوچون آذربایجان ناغیللارین هامیسینی و البته فرقلی راوی لرین ائشیدیب، توپلاماق لازیمدیر. هر حالدا بنله بیر ایشین ایمکانسیز اولدوغو اوچون شخصا توپلادیغیم توفارقان ناغیللاریندا یا باشقا توپلانمیش ناغیللاردا راستلادیغیم ایفادهلر اینجه لیمه سی ایله برابر حوزمتلی اوخوجولارا سونولور.

- بیری وار بیر یوخ ایدی یارادان بیر ایدی بنده سی چوخ ایدی...

- بیری وار ایدی بیری یوخ ایدی الله ین شریکی یوخ ...

بیری وار ایدی، بیری یوخ ایدی

بیری وار ایدی، بیری یوخ ایدی، الله دان سوای هنج کیم یوخ ایدی...

بیر گون وار ایدی، بیر گون یوخ ایدی، الله ین کرمی چوخ- چوخ ایدی...

بیر گون وار ایدی، بیر گون یوخ ایدی، الله ین کرمی چوخ- چوخ ایدی، یئنه ده چوخ اولسون...

گونلرین بیر گوننده...

گونلرین بیر گوننده، کئچمیش سابق ایام دا...

غظلمی کنیر اوقیطوغو کونلرین بیر گون

بیری وار ایدی، بیری یوخ ایدی، الله دان سوای هنج کیم یوخ ایدی...

- سیزه خبر وئریم از دانیشانلاردان، قارا دینمز لردن، مرد- مرد آروادلاردان، هورمهین ایتلردن، اولامایان چاققال لاردان، چوخ دانیشمايانلاردان، انشیدیپ عمل ائيله مه یئلردن، بیزو مینیب چای کنچنلردن، یابا ايله دوغا ایچنلردن، خوروز بنلینده بوستان اکلردن، کوسا ساققالی لاردان، زر زرگرلردن، نه بیلیم نه دن، نه بیلیم نه دن، لعنت قویروقلو یالانا، رحمت قویروقسوز دوزه، بیر گوز پوزانا، ایکی گوز دوزنه، رحمت یازانا لعنت پوزانا، سوز قالسین، اینسان گنتسین، یاخشیلیق قالسین، پیسلیکن گنتسین، دوست وار اولسون، آغیللی یئسین، آغیلسیز حسابلاسین، ایندی گلک مطلبه،

بیری وار ایدی بیر یوخ ایدی...

- گولزار ملاحته گوزوم بیر گوله دوشدو.

آل خالا سیاه سونبوله دوشدو

افسوس آدیم دیلدن دیله دوشدو

هر عاشیق - سنودا اوزون یارا یئتیردی

اغوال زمین اولدو بیزیم کی ده بنله دوشدو...

- شاه عاباسین دور بیینده...

- امرز (آگاما عرض) ائيله ییم ...

- جانیم سیزه دئسین...

- بیر گون کی سیز هنج بیریز یادیزا گلمز بیر

- حمام حمام ایچینده

قلبیر سامان ایچینده

دوه دلکلیک ائتیردی

کوهنه حمام ایچینده

قاریشقا شیلای آتدی

دوه نین قیچی باتدی

حمامچی نین تاسی یوخ

بالتاچی نین بالتاسی یوخ

میلچه یه میندیک

کورپودن کنچدیک

اوردا بیر درزی واردی

اونودا قایچی سی یوخ

بیر تازی دا وار ایدی

اونون دا خالتاسی یوخ

عومرومده چوخ شیلاشنی یئمیشم

هنج بوجور یالان گورمه میشم

گونلرین بیر گونونده

محمد نصیر تینینده...

- دوکان دوکان ایچینده، جویز گیردکان ایچینده، دوه دلکلیک ائیلیر، کوهنه حمام ایچینده...

- سیزه خبر وئریم هاردان ...

- دینی محمد دینینده اولانلار، محمد جمالینا بیر صلوات...

- ناغیلا قولاق آسان آسین

یاتسین...

- ناغیل - ماغیل بیلمه رم

دئمه رم...

- سیزه دئییم ...

آسمایان باشین قویسون

بیلسه م ده سنه

آسمایان باشین قویسون

«ناغیلا قولاق آسان آسین

یاتسین...»

سادهجه بو مقصدی آشیکار گوسترن بو ایفاده یوخ بلکه موعیظه ائدن مولالار کیمی ناغیلی روایت ائدن راوی لرین ناغیل باشلانیشیندا کی سویله دیکلری بۆتون بو ایفاده لرین عمومی داشیدیغی نیت ناغیلا قولاق آسانلاری ناغیلی انشیتمه گه حاضر لاما ق دیر.

- قدیم زامانلار....

کنچن زامانلاردا، قدیم ایللرده...

- بیری وار ایدی بیری یوخ ایدی الله دان سوای هنج کیم یوخ ایدی...

گونلرین بیر گونونده، کنچمیش سابق ایام دا...

- بیر گون کی سیز هنج بیریز یادیزا گلمز بیر

- کنچن زامانلاردا قدیم ایللرده

ناغیل دنمک قوربی قدری وار ایدی

منده سنین اوچون دئییم بیرینی

غاقیل اولما روزی وئرن تازی دی...

- باغ دا گوزوم بير گوله دوشدو، سپاه سونبوله دوشدو، دؤنيا دولاندى گرديش ووردو، بيزيمكى ده بنله دوشدو...

- ائله بير گون اوزوموزون بو کند ده...

- بير گون وارايدى بير گون يوخ ايدى الله بن كرمى چوخ- چوخ ايدى...

مثلا" يوخوسو گلنى يوخولاماغا، ميزبانى بير چاي گنيرمگه و عوموميتله هامينى صلوات چنويرمک ايله ناغىلى انشيتمگه چاغيريب دعوت ائتمک.

- بير نعلبكي بير نابات، يوخون گلير باشين قوی يات، محمد جمالينا بير صلوات... (بوردا، بير نعلبكي بير نابات دان كنايه چاي ايسته مک دير)
- ناغیلا قولاق آسان آسسين
ياتسين

- حمام امام ايچينده

قلبير سامان ايچينده

دوه دللكليك انديردى

كوهنه حمام ايچينده

قاريشقا شيلاق آتدى

دوه نين قيچي باتدى

حاماچي نين تاسي يوخ

بالتاچي نين بالتاسي يوخ

ميلچه يه مينديك

كورپودن كنجديك

اوردا بير درزي واردى

اونودا قايچي سي يوخ

بير تازي دا وار ايدى

اونون دا خالتاسي يوخ

عومرومده چوخ شيلاشنى بئيميشم

هنچ بوجور بالان گورمه ميشم

گونلرين بير گونونده

محمد نصير تينينده ...

- ناغیل – ماغیل بيلمه رم

رم...

(البته راوی بو سؤزو سويله ديگينه رغما" بير ناغیل روايت اندر و بو سؤزدن يالنيز مقصدى دينله بيچي لری ايله باش – باشا قويماق دير.)

- بيرى وار بير يوخو ايدى آلاهي عاجيز بنده سي چوخودو . بيرى ده ...

- سيزه خبر وئریم آز دانيشانلاردان قارا دينمز لردن، مرد- مرد آروادلاردان، هورمه ين ايتلردن، اولاميان چاققال لاردان ، چوخ دانيشمايانلاردان، انشيديب عمل ائيله مينلردن، بيزو مينيب چاي كنجلردن، پايا ايله دوغا ايچنلردن، خوروز بنلنده بوستان اكلردن، كوسا ساققالی لاردان ، زر زرگرلردن، نه بيليم نه دن، نه بيليم نه دن ، لعنت قويروقلو يالانا، رحمت قويروقسوز دوزه، بير گوز پوزانا، ايكي گوز دوزنه، رحمت يازانا، لعنت پوزانا ، سوز قالسين، اينسان گنتسين، ياخشيليق قالسين، پيسليكن گنتسين، دوست وار اولسون آغیلى ينسين، آغیلسيز حسابلاسين، ايندى گلک مطلبه، بيرى وار ايدى بير يوخ ايدى...

- گولزار ملاحنت ده گوزوم بير گوله دوشدو

آل خالا سپاه سونبوله دوشدو

افسوس آديم ديلدن ديله دوشدو

هر عاشيق – سئودا اوزون يارا يئتيردى

اغوال زمين اولدو بيزيمكى ده بنله دوشدو...

- بيرى وارايدى بيرى يوخ ايدى الله ين شريكي يوخ ...

- بيرى وارايدى بير يوخ ايدى يارادان بير ايدى بنده سي چوخ ايدى...

- شاه عاباسين دوربينينده...

گونلرين بير گونونده، شاه عاباس دوربونونده، تويوق ياتيپ نينينده، يولجو عاباس سورگونونده

راوی دئيير: شاه عباس جنت مکان، تریزی یه ووردو تکان، ایکی قوز بیر گیردکان...

بودا سيزين ساغليغيزا.

ينيه ر ايچه ر مطلبينه يئتیشه ر.

- گويدن بير آما دوشدو اوزو منيم پولوشو انشيدنلرين.

- گويدن اوچ آما دوشدو بير منيم بيرى و بير ده

- ناغیل دنیه نين آغیزی بورنو وار اولسون.

- ينديلر، ايچديلر،

بو سۆز لرین

- انله بودور کی دنیرلر آلاہ آدامین عومروندن گوتورسون قویسون شانسى اوسته.
 - آلاہ سیزین مورادیزی وئرسین ننجہ کی اونلارین مورادین وئردی.
 - داغلار باشی اوجا - اوجا قار اولسون.
 - اوخویانلار آغزی بورنو وار اولسون.
 - تکجه قالدی بیر (اوجلان - پالان -...)
 - هامیسی یالان.
 - گویدن بیر آما دوشدو ,پایلاشدیق بیرى کوسدو , ناغیل سونا یئتیشدی,اچو گنتدی بؤلوشدو.
 - سیز ساغ من سالامات.
 - سۆزون آخیری بو کی سیز ساغ من سالامات.
 - بوردا سخنور یورولدو باقی سخن قالار گلن مجلسیمیزه.
 - والسلام.
 - اودور کی دنیرلر بیر آجیاندا اوزونو ساخلا بیر گجیبندہ.
 - آلاہا باخ, تارى يا باخ ,سن بو دۆنيانين ايشينه باخ دۆنيا هنج زاد دان دا بیر شئی اسکیک.
 - بنله ليکله ناغیل قورتولار اما او هارا بیر زادی گورسن او هارا کی ائشیدسن.
 - تمت.
 - اونلار یندیلر, ایچدیلر, مطلبینه یئتیشدیلر- آلاہ هامینی مطلبینه چاتیرسین بیزده بیرى.
 - اونلار یندیلر, ایچدیلر, مطلبینه یئتیشدیلر- او گۆن اولسون کی اولمایانلار اۆچون اولسون.
 - اونلار یندیلر, ایچدیلر, قاریدیلار, سیزده بئینین , ایچین , قاریین , سیزده ساغ اولون, من ده.
 - اونلار قوشالاشیب باش آلیب گنتدیلر, هارا گنتدیکلرینی کیمسه بیلمه دی, هله ایندی ده بیلیمیر .
 - بوردا ناغیل تمام اولدو, قازان آشلا دولو اولدو, توخلار یندی, آج لار دویدو.
 - گویدن اۆچ آما دوشدو, بیرى منیم ,بیرى قولاق آسانلارین, بیرى باجا دان باخانلارین.
 - اونلار قیرخ گۆن قیرخ گنجہ, توی انله بیب مورادلارینا چاتدیلار . اونلارین ساغ الی سیزین باشیزا.
 - گلدیک چیددیق خرمن یئرینه, کوللری دیرتیک ایچیندن بیر پالان چیددی, پالانی سوکدوک ایچیندن بیر قولان چیددی, قولانین ایچیندن بیر کاغذ چیددی, کاغذی اوخودوق بو سۆزلرین هامیسی یالان چیددی.
 - اونلار یندیلر ایچدیلر, یئرہ کنچدیلر, سیزده دؤوران کنچیرین.
 - اونلار یندی ایچدی قاریدیلار, سیزده بئین ایچین قارییین, سیز ساغ من سالامات, سیز یوز یاشایین, منده ایکی الی, هانسی چوخدو سیزین, هانسی آزدی, منہ قالسین.
 - اونلار یندی ایچدی, یئرہ کنچدیلر, ناغیل دا اونلاردان قالدی.
 - اونلار یندی ایچدی من ده اوردا ایدیم, آش یندیم نه الیم باتدی, نه آغزیم داددی, نه ده قارنیمایا بیر زاد گنتدی, سیز ده انلجه بئینین دویون.
 - اونلاردا گۆلوستان- ی باغ- ی ایرم ده کنفی داماغی چاغ گۆنلر کنچیندیلر, سیزده کنفینیز چاغ, یئرینیز باغ, اوزونوزده ساغ اولون.
 - اونلار یندیلر, ایچدیلر , یئرہ کنچدیلر , بیزده یندیک, ایچدیک , دؤوره کنچدیک.
 - گویدن اۆچ آما دوشدو بیرى منیم, بیرى اوزومون بیرده ناغیل دئییه نین.
- قورتاریش ایفادهلری ناغیل راوی سی دوشونجه سی, ناغیل دان آلینان نتیجه یا راوی نین شخصی مقصدی اساسیندا سویله نیله بیلیر و بوردا آلینان نتیجه لر یازارین دوشونجه سی اساسیندا یالینیز یازارا عایید اولما احتیمالی وار دیر و انله جه هر کیمسه اوز دوشونجه سی اساسیندا فرقلی نتیجه لر آلا بیلر. هر حالدا بازار بیر دینله بیجی کیمین اوز دوشونجه سی اساسیندا دوشوندوگو مفهوم و نییتلری بو یازی دا حورمتلی اوخوجولار ایله پایلاشیر.
- یئیه ر ایچه ر مطلبینه یئتیشه ر.
 - یندیلر, ایچدیلر, کاملارینا یئتیشدیلر.
- ناغیلیمزداکی لار کیمی سیزده مورادوزا چاتین.
- ناغیل دئییه نین آغیزی بورنو وار اولسون.
- داغلار باشی اوجا - اوجا قار اولسون اولسون.
- گویدن اۆچ آما دوشدو بیر منیم بیرى سنین و بیر ده باجادان باخانلارین.
- گویدن اۆچ آما دوشدو بیر منیم بیرى سنین و بیر ده ناغیل دئییه نین .
- گویدن اۆچ آما دوشدو بیرى منیم بیرى اوزومون بیرده ناغیل دئییه نین (بو سۆز ده " من - اوزوم - ناغیل دئین دن " مقصود اۆچو ده بیر آدم اولور و بو ایفاده یوخارداکی کیمی ائشیدنلر ایله میزاج ائتمک اۆچون فرقلی فورمالاردا دئییلیر)
- اونلار یندی ایچدی من ده اوردا ایدیم, آش یندیم نه الیم باتدی, نه آغزیم داددی, نه ده قارنیمایا بیر زاد گنتدی, سیز ده انلجه بئینین دویون.
- سیز ساغ من سالامات.
 - بوردا سخنور یورولدو باقی سخن قالار گلن مجلسیمیزه.
 - سۆزون آخیری بو کی سیز ساغ من سالامات.
 - بنله ليکله ناغیل قورتولار اما او هارا بیر زادی گورسن او هارا کی ائشیدسن.

(البته ناغیلن چوخ عجیب – غریب اولدوغو زمان دا بعضاً" بو ایفاده ایشلنیلر)

بو سؤزلرین هامیسی

- تکجه قالدی بیر (اوغلان – پالان -...)

پالان.

- گلدیک چیخدیق خرمن یئرینه, کوللری دیرتیک ایچیندن بیر پالان چیخدی, پالانی سوکدوک ایچیندن بیر قولان چیخدی , قولانین ایچیندن بیر کاغاذ چیخدی, کاغاذی اوخودوق بو سؤزلرین هامیسی پالان چیخدی.

- انله بودور کی دیرلر آلاه آدامین عومروندن گوتورسون قویسون شانسی اوسته.

مثلاً" وزیر کیمی ناغیل خاراکتیری یوخاری روتبه دن عزل اندیلیب آشاعی مرتبهلره نزول اندیلنده.

- آلاها باخ, تاری یا باخ, سن بو دؤنیانین ایشینه باخ دؤنیا هنج زاد دان دا بیر شئی اسکیک دیر.

- اونلار یندیله, ایچدیله, مطلبینه یئتیشدیله- او گون اولسون کی اولمایانلار اوچون اولسون.

- اونلار یندیله, ایچدیله, مطلبینه یئتیشدیله- آلاه هامی نی مطلبینه چاتیرسین بیزده بیر.

- اونلاردا گولوستان- ی باغ- ی ابرم ده کفی داماعی چاغ گونلر کئچیدیله, سیزده کئفینیز چاغ, یئرینیز باغ, اوزونوزده ساغ اولون.

- اونلار قیرخ گون, قیرخ گنجه, توی انله بیب مورادلارینا چاتدیله. اونلارین ساغ الی سیزین باشیزا.

- اونلار یندیله, ایچدیله, قاریدیله, سیزده یئین, ایچین, قاریین, سیزده ساغ اولون, من ده.

- اونلار یندیله ایچدیله, یئره کئچدیله, سیزده دووران کئچیرین.

- اونلار یندیله ایچدیله, یئره کئچدیله, ناغیل دا اونلاردان قالدی.

قاینق:"انل ادبیاتی" نومره ۶- اسفند ۱۳۹۰

دوکتور حسن-م. جعفرزاده